

Stenvad dysse

Neolithic Age

Dolmen

Dolmen

Stenvad-dysse-01

Den maleriske stendysse ca. 1,5 km nordvest for Stenvad på Norddjursland er kendt af de fleste danskere over 50 år, og det er sikkert det eneste fortidsminde, som bogstaveligt taget kan siges at have været i lommen på den generation. Sagen er, at det var denne dysse som var motiv for tegneren Ib Andersens tegning til den gamle 50 kr. -pengeseddel, som var i omløb fra 1956-70.

Stenvad-dyssen - her set fra nordøst - harmonerer med de fleste danskeres romantiske opfattelse af hvordan en dysse ser ud.

Det er dog kun de færreste, som ved, hvor dyssen egentlig ligger, og andre egne af Danmark med tilsvarende flotte dysser har derfor gennem tiden ment, at de har haft "æren". Når man sammenligninger med fotografiet taget fra nogenlunde samme vinkel som tegningen, er der dog ingen tvivl om at det er Stenvad-dyssen - kun træet ved dyssens fod er vokset i takt med pengenes inflation.

P-plads ved Stendyssevej nordvest for Stenvad by.

Når man vil besøge stedet parkeres der på den lille parkeringsplads ud til Stendyssevej, hvorfra en sti følges langs markskellet mod vest til dyssen.

Det berømte dyssekammer er kun det ene af oprindeligt to stenbyggede gravkamre i en ca. 19 m lang nordøst - sydvest orienteret og ca. 11 m. bred langdysse. I dyssens sydvest-del findes resterne af det andet kammer, men herfra er kun en enkelt bæresten mod nordvest og en af kammergangens bæresten bevaret i dag.

Den smukke men afgravede Stenvad-dysse set fra sydvest.

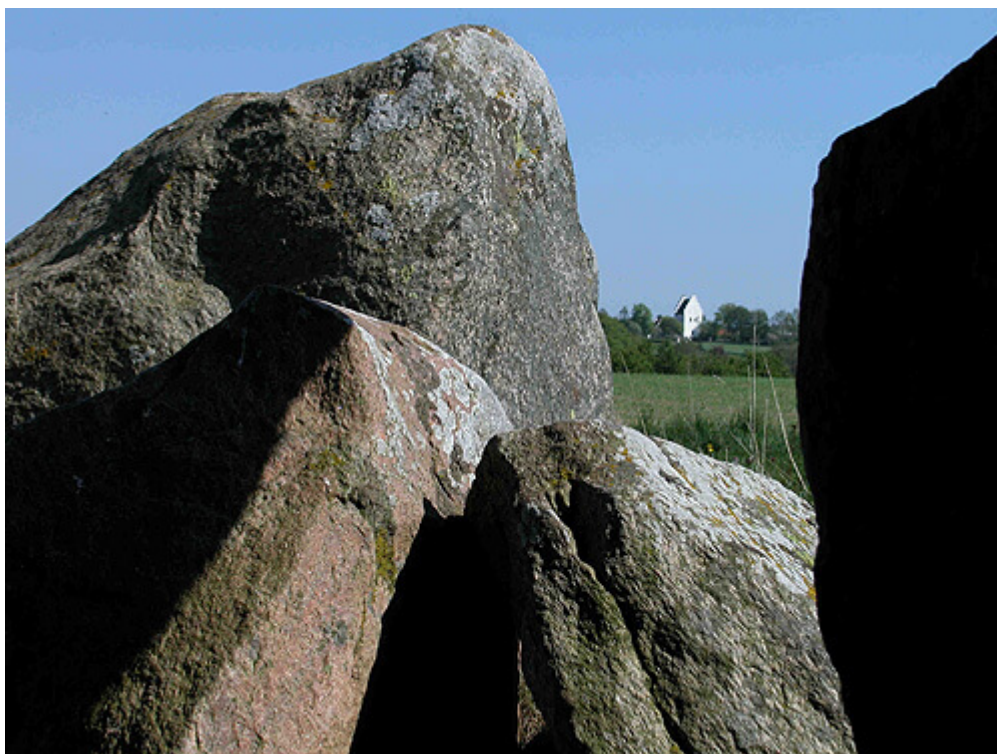
Dyssens øvrige sten er fjernet og sikkert genbrugt til for eksempel vejskærver eller i byggeri. De mange middelalderlige kvaderstenskirker på Djursland var "storforbrugere" af sten fra dysser og andre oldtidsgrave. Ligesom vikingetidens runesten som oprindeligt markerede hedenske grave, men i dag oftest er flyttet til kirkerne, kan man sige, at også stenalderens dysse-sten inddirekte er blevet kristnet.

I det afgravede hul fra lang- dyssens sydvestlige gravkammer står der i dag kun enkelte sten tilbage.

Den nærliggende kirke i Stenvad, som kan skimtes i byen sydøst for dyssen er dog af ganske ung dato. Den er opført så sent som 1959 med forbillede i den klassiske danske landsbykirke.

Afgravningen af Stenvad-dyssens omsluttende og beskyttende jordhøj, som forseglede de to dyssekamre, er sikkert sket samtidig - i al fald er det mange år siden, da ødelæggelserne allerede fremgår af den fine gamle tegning fra 1886.

Mellem dyssens sten skimtes Stenvad Kirke. Måske var det her, at stenene fra langdyssens sydvestlige gravkammer endte.

De fleste mennesker har et romantisk billede af, at stendysserne altid har stået frit synlige i terrænet. Det er velbegrunder og stærkt befordret af gengivelser som den på 50 kr-sedlen og på guldalderens mange flotte landskabsmalerier, men sådan har dysserne altså ikke altid set ud. Langt de fleste fritstående dyssekamre er som ved Stenvad-dyssen et resultat af afgravninger og stenhugst forud for den første naturfredningslov i 1937. Først med Naturfredningsloven i 1937 blev alle synlige fortidsminder fredet. Rovgravningerne, som også mange gange blev kombineret med ren skattegravning efter gravenes oldtidsgenstande, reducerede drastisk den danske "fortidsmindebestand". Derfor og der i dag ganske langt mellem helt urørte og intakte anlæg.

J. Magnus Petersen, National- museets dygtige illustratør lavede i 1886 denne fine stregtegning af Stenvaddyssen.

Det bevarede gravkammer er af sekskantet form dannet af 5 store bæresten. Stenvad-dyssen dateres ud fra dens type til en relativt sen del af bondestenalderens Tragtbægerkultur omkring 3.500 f. Kr., men der har aldrig været foretaget arkæologiske udgravninger i den. De typiske gravgaver og fund i sådanne dysser er slebne flintøkser, som er bondestenalderens "varemærke", flintflækker og keramik fra Tragtbægerkulturens meget flotte og rigt ornamenterede lerkar.

Det bevarede dyssekammer i Stenvad-langdyssen set fra vest.

Mod syd ledte en kort gang gennem dyssens nu fjernede jordhøj frem til kammeret. 2 af gangens bæresten står stadig indvæltede mod hinanden udenfor kammeret. Værd at bemærke er også dyssekammerets store dæksten, som på undersiden er ganske flad. Den kan udmærket være blevet kløvet i stenalderen ved hjælp af opvarmning over bål og efterfølgende hurtigt afkøling med vand. En sådan behandling kan få selv meget store sten til at spalte eller åbne sig langs deres naturlige brudlinier. Spaltningen langs brudlinierne kan evt. hjælpes på vej med indbankede trækiler som overhældt med vand vil udvide sig.

Gravkammeret set fra syd med de to indvæltede gangsten og den flade dæksten.

Udgravninger har vist, at gulvet - og flere gange også en del af højen over randstenene som omgav bondestenalderens dysser og jættestuer - som regel var belagt med brændt flint. Herved krakelerer og sprænges flinten, og får en fra naturflinten anderledes hvidgrå farve. I pløjemarkerne omkring storstensgravene kan man ofte finde sådan ildskørnet flint, og når tomten af nu helt fjernede anlæg eftersøges, er fund heraf en af de sikre indikationer.

Gravkammeret set fra SV. Udenfor kammeret står enkelte af de store randsten som omslutede den nu fjernede jordhøj.

Af randstenene omkring den fjernede høj ved Stenvad-dyssen står endnu en del tilbage - særligt udenfor det bevarede gravkammer. En sidste detalje vedrørende konstruktionen er den flade, kantstillede sten som ses i gulvet ved overgangen mellem kammergangen og gravkammeret. Denne "tærskelsten" markerer overgangen, hvor der muligvis har siddet en dør til kammeret.

Tærskelstenen i gulvet ved overgangen mellem kammergangen og gravkammeret.

Stenvad-dysse-03

Stenvad-dysse-04

Stenvad-dysse-05

Stenvad-dysse-06

Access

- Ved Ramten på hovedvej 16: Randers - Grenå, drejes nordpå ad Huldremosevej mod Stenvad.
- Fra Stenvad by følges Stendyssevej til venstre forbi kirken og ca. 1 km. frem til afmærket parkeringsplads i vejens vestlige side.
- Herfra en ca. 350 m lang trampesti frem til dyssen.

Faciliteter

- Informationsskilt ved parkeringsplads.
- Afstand til fortidsminde: ca. 350 m.

Særlige forhold

- Ingen

Related literature

348 oldtidsminder i Jylland – *Henning Dehn-Nielsen (Gyldendal, 1976)*

Guide til Danske fortidsminder – *Carsten Henrik Bang (Gyldendal og Skov-og Naturstyrelsen, 1994)*

Fortidsminder i Danmark – *Henning Dehn-Nielsen (Sesam, 1999)*

Vejviser til Danmarks Oldtid – *Ingrid Falktoft Andersen (Wormianum, 1994)*

På tur i Djurslands fortid – *Karsten Kristiansen (Århus Amt, Natur og Miljø, 2002, 3. udg.)*

Danmarks Oldtid, Stenalderen – *Johannes Brøndsted (Gyldendal, 1. udgave 1938-40)*

Stendysser - Arkitektur og funktion – *Palle Eriksen & Niels H. Andersen (Jysk Arkæologisk Selskab, 2014)*

Practical Information

ADDRESS

8586 Ørum Djurs, Central Jutland

OWNERSHIP

Privately owned

GPS

56.467143, 10.619155

UTM

E599757 N6259248